

Toplum ve Sosyal Hizmet

ISSN: 2147-3374 / E-ISSN: 2602-280X

Araştırma Makalesi / Research Article

Yakın Tarihte Afrika ve Asya'dan Türkiye'ye Göçün Çekim Modeli ile Analizi

Analysis of Migration from Africa and Asia to Turkey with Gravity Model in Recent History

Enver GÜNAY¹, Onur ÇELİK²

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, envergunay@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-8294-726X

² YÖK 100/2000 Doktora Bursiyeri, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, celik.onur027@gmail.com, ORCID: 0000-0002-5990-6128

Başvuru: 07.12.2020
Kabul: 06.04.2021

Atıf:
Günay, E. ve Çelik, O. (2021). Yakın tarihte Afrika ve Asya'dan Türkiye'ye göç: panel veri analizi *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32(2), 505-524. DOI: 10.33417/tsh.770982

ÖZET

Uluslararası göç, ülkeler arasındaki gelişmişlik farklarının bir fonksiyonu olarak ortaya çıkan, günümüzde ise boyutu giderek artan önemli bir kavramdır. İnsani gelişmeleri konu alması nedeniyle kavram yalnızca ekonomik realitelerden değil, siyasi ve coğrafi gelişmelerden de etkilenmektedir. Bu çalışmada, Afrika ve Asya'dan Türkiye'ye en çok göç veren 5 ülkenin göç kararlarını etkileyen faktörler panel veri analizi ile incelenmiştir. 2000-2018 dönemi verileri ile yapılan çalışmadan elde edilen bulgulara göre, Asya ve Afrika'dan Türkiye'ye göç kararı üzerinde çeşitli gelişmişlik göstergelerini içeren İnsani Gelişmişlik Endeksi (İGE) pozitif ve anlamlı bir etki gösterirken, çıkış ve varış noktası arasındaki mesafenin negatif ve anlamlı bir etki gösterdiği saptanmıştır. Ayrıca, gelir düzeyinin göç hareketleri üzerinde etkili olduğunu ifade eden hipotez ise kabul edilememiştir.

Anahtar kelimeler: Türkiye, Asya, Afrika, uluslararası göç, panel veri analizi, çekim modeli

ABSTRACT

International migration is an important concept that has emerged as a function of development differences between countries and is increasing in size today. The concept is influenced not only by economic realities, but also by political and geographical developments, as it addresses humanistic occurrences. In this study, the factors that influence the migration decision of 5 countries to Turkey are investigated by using panel data analysis. According to findings from analysis, for the period of 2000-2018, while Human Development Index (HDI) including many development indicators influences migration positively, the distance among departure and arrival points do it negatively. Moreover, it is not accepted that income level has revealing effect over the migration decision.

Keywords: Turkey, Asia, Africa, international migration, panel data analysis, gravity model

GİRİŞ

Göç kavramı, insanlığın yaratılışından bu yana her dönem var olan ve günümüzde giderek artan bir eğilimle kendisini gösteren önemli bir realitedir. İnsani çabalarla bütünleşen refah arayışı, bölgeler arasındaki gelişmişlik farklılıklarının sunduğu yeni imkân ve fırsatlar ve bilgi otoyollarının genişlemesine ek olarak siyasi karışıklıkların etkilerinin en üst düzeye çıktığı 21. yüzyılda göç konusu, tüm dünyanın ilgisini çeker hale gelmiştir. Tüm bu gelişmelere dünyanın içinde bulunduğu iktisadi koşullar da eklenince, göç kavramının ekonomi, siyaset, sosyoloji ve kültür gibi olguları hem etkilediği hem de bu olgulardan etkilendiği görülmektedir.

Yüzyıllardır birikerek ilerleyen sosyolojik gelişmelerin meydana getirdiği insani hareketlerin adı olarak bilinen göç, yarattığı etki bakımından hiçbir diğer insan grubunun yadsıyabileceği bir durum değildir. Sınırların bu kadar belirgin olduğu içinde bulunduğumuz yüzyılda insani hareketlilikler -yasal veya yasadışı yollarla- göz ardı edilemeyecek kadar ciddi boyutlara ulaşırken; göç, yalnızca refahını artırmak amacıyla hareket eden insan grupları için değil, göçün tamamlandığı bölgelerdeki insanlar için de önem arz etmektedir.

Bu çalışmada, Afrika ve Asya'dan seçilmiş ülkelerin Türkiye'ye göçü ampirik olarak incelenmiştir. Çalışmanın ilk bölümünde göç kavramı ile ilgili teorik açıklamalar yer alacak olup, sonraki bölümde konu ile ilgili geçmişte yapılan çalışmalar, genel özellikleri ile ortaya konulmuştur. Afrika ve Asya'dan Türkiye'ye göçün nedenlerinin aktarılmasından sonra ampirik analiz bölümünde Afrika ve Asya'dan Türkiye'ye göçü etkilediği varsayılan değişkenler tanımlanmış ve bu değişkenlerin yer alacağı referans model test edilmiştir. Çalışmada yer alan referans ülkeler, her iki kıtadan Türkiye'ye göç veren ülkeler sıralamasında en üstte yer alan ülkeler olmaları özellikleri ile analize dahil edilmiştir. Hem zaman serisi hem de yatay kesit bağımlılık özelliği gösteren bu araştırma için panel veri analizi kullanılmış olup, kurulan modelin karakteristik özellikleri belirlenerek uygun görülen testler yararlanılmıştır. Sonuç bölümünde ise açıklayıcı değişkenlerin temsil ettiği varsayımlar, ampirik çalışmanın sonuçları dahilinde ele alınmıştır. Elde edilen bulgular ile ortaya çıkacak objektif sonuçlar, referans ülkelerin ve dönemin içerdiği gelişmelerle yorumlanmıştır.

İKTİSAT BİLİMİNDE GÖÇ KAVRAMI VE MODERN GÖÇ TEORİLERİ

Modern anlamda iktisat biliminin sistemli yapısının kurulmasından önce yapılan teorik açıklamalar ile göç kavramının meydana gelişinde var olan amaçlar çeşitli benzerlikler göstermektedir. Özellikle Merkantilist İktisat Doktrini'nin açıkladığı refah arayışı söylemleri karşılıklı ticarete dayansa da bireyin temelde var olan kişisel çıkar ve refahını en çoklama arayışı olarak yorumlanabilir. Pratikte yer alan uygulama, ulaşılması istenen hedeflerin varlığı ve söylemlerin henüz bir disiplin şeklinde ortaya konulamaması bu döneme denk gelen iktisadi olguların temel özelliğidir.

Göç kavramı, kişi veya grupların çalışmak ve daha üst düzeyde refahı sunan şartlara sahip olmak gayesiyle başka bölgelere geri dönmek üzere veya kalıcı olarak yerleşmesi şeklinde tanımlanmaktadır (Aksoy, 2012, s. 293). Dünya'nın her tarafında siyasete ve toplumsal biçime şekil

veren ve ulus üzeri bir dönüşümün ögesi olan uluslararası göç, 20. yüzyılın veya emperyalizm ve kapitalizm olarak kendini gösteren modern yapının ortaya koyduğu bir icat değildir. Göç hareketleri, ilk dönemler itibarıyla ortaya çıkan ve her dönem için insanlık tarihinde kendini gösteren bir hakikattir. Günümüzdeyse dünyanın en tartıştığı konuların başında gelen göç, mevcut sorunların çözümü kapsamında çalışmaların hız kazandığı problematik bir alan, popüler bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır (Yıldırım, 2018, s. 131).

İktisat Biliminde Göç Kavramı

Birçok felsefenin içerisinde yer alan akıl ve insan doğası bugünkü çoğu modern iktisadi yorumun ilk halidir. İktisadi yaklaşımlar incelendiğinde göç ile ilgili net bir tanımın yapılamadığını, bölgesel ve dönemsel olarak ortaya çıkmış olan farklılıkların, farklı yaklaşımları beraberinde getirdiğini görmekteyiz. Buna rağmen, göç kavramı ile ilgili ortaya konulan genellemeleri beş başlıkta toplayabiliriz. Bunlara, birinci grup için göçü meydana getiren sebep ve göç türleri, ikinci grup için göç karar süreci, üçüncü grup için göç eden ve diğer insanların karşılaştırılması, dördüncü ve beşinci grup için sırasıyla, göçün meydana getirdiği sosyal sorunlar ve göçün bağımsız değişken olarak neden olduğu değişikliklerdir, diyebiliriz (Tekeli 2013, s. 23).

Değişen ve insanı ilgilendiren neredeyse tüm koşulların altında bireyin kendi çıkarlarını yalnız veya grup haline en üst düzeye çıkarabilme isteğinin yattığı görülmektedir. İfade ediliş biçimi ve anlatımı farklı olsa da tüm iktisat teorisinin özünde de refahı maksimize edebilmek bulunmaktadır. Nihayetinde bu iki durumun yanında sermaye birikim sürecini tamamlayabilmiş bir bölgenin ortaya çıkışı, birikimin farkında olunmasıyla gelen insan hareketlerinin nedenleri ve sonuçları, göç kavramının literatürde yer alan iktisadi görüşlerin içeriğinde yer bulması sonucunu doğurmuştur.

Modern İktisat Tarihi'nin başlangıcı olarak kabul edilen Liberal İktisat anlayışının öncüsü Adam Smith'in fikirleri içerisinde göç kavramının hiçbir zaman doğrudan tartışılmadığı görülmektedir. Ancak Smith, emeğin hem coğrafi hem de mesleki koşullar anlamında özgürce hareket edebilmesi üzerinde durmuştur. O'na göre emek faktörü bir bölgeden başka bir bölgeye geçebilmelidir. Böylelikle emeğin serbest dolaşımı piyasada emeğin en uygun şekilde dağılımını sağlayacaktır. (Rauhut 2010: 106). Adam Smith'e göre, çevremiz, sahibi olduğumuz kötü taraflarımıza değil, bol ve iyi olan yanlarımıza ilgi duymaktadır. Bu sebeple biz insanlar, zenginliğin yollarını aramakta ve aksi durumdan uzak durmaya çalışmaktadır (Tekeoğlu 1993, s. 66). Böylelikle Smith, insanlığı göçe iten önemli bir sebep olarak refaha ulaşma çabalarından o yıllarda söz etmiştir.

Nüfus ve besin kaynakları arasındaki büyüme eşitsizliğinin, gelecekte, insanlık için önemli bir sorun olacağını ifade eden Maltus'a göre göç, bir mutsuzluğu ifade etmektedir. Çünkü çok az insan bulunduğu yerdeki huzursuzluk olmadan ve gideceği yerde daha iyi şartlar ümit etmeden ailelerini, arkadaşlarını ve anavatanlarını terk etmektedir (Malthus 1798, s. 8). Maltus, göçün bazı durumlarda doğal ve açık bir çare olarak görüldüğünü ifade ederken; göç hareketine rağmen uzun vadede ortaya çıkacak olan sınırsız nüfus artışının meydana getireceği sonuçların (gıda yetersizliğinin) göç ile

engellemeyeceğini savunmaktadır (O'Rourke 2015: 96). John Stuart Mill ise, sürekli bir göçün aşırı nüfusun hastalıklarını tedavi etmede yeterli olmayacağını belirtmektedir (Fairchild 1911, s. 264).

Marksist göç teorilerinde odaklanılan nokta, çağdaş dünyada, etkin üretim şekli haline gelmiş olan kapitalizmdeki emek faktörünün göçüdür. Kapitalizm evvelindeki göç, düşmanların istilası, üretim araçlarındaki değişim, kuraklık vb. çevresel gelişmelere bağlı tarihi bir sosyal tepkidir. (Vogel 2013: 1). Kapitalist düzende ise göç, emek faktörünün kapitalist yönetici sınıfına hizmet etmesi nedeniyle kapitalistler göçü teşvik etmektedirler. Ancak iktisadi durgunluk dönemlerinde hükümetler, ekonomik krizleri engellemek için göçü engelleyen politikalar uygulamaktadır (Meyers 2000, s. 1248).

John M. Keynes, göç ile ilgili görüşlerini Neo-Klasik İktisat Kuramı'nı uluslararası göç konusunda eleştirerek açıklamaktadır. Keynesyen Teori'de, emek arzı yalnızca reel ücretlere değil, aynı zamanda nominal ücretlere de bağlıdır. Yaklaşımlardaki bu farklılık paranın ekonomideki rolüne verilen anlam ile ilgilidir. Neo-Klasik Doktrin'de para yalnızca bir değişim aracıdır. Oysa Keynesyen İktisat Doktrini'nin bu konudaki yaklaşımı farklıdır. O'na göre ekonomide para, değişim aracı olmasının yanı sıra ayrıca tasarruf aracıdır. Bu nedenle, potansiyel göç akımı nominal ücretlerin yüksek olduğu bölgelere doğru hareket etme arzusundaırlar. Göç hareketlerinin tekrarı ve işçi dövizini gönderme niyeti, nominal ücret seviyesini reel ücret seviyesine kıyasla daha önemli hale getirmektedir. Böylelikle Neo-Klasik İktisat Teorisi'nin söylediği gibi bir uluslararası denge düzeyi oluşmayabilir. Ancak yine de Keynesyen Göç Teorisi bir denge kurtarma mekanizmasıdır ve teoride göç reel ücret değil işsizlik farklılıklarını ortadan kaldırmaktadır (Jennissen 2004, s. 46).

En eski ve bilinen uluslararası göç teorisi, temelde emek göçünün iktisadi kalkınma sürecindeki yerini açıklamak amacıyla geliştirilmiştir (Lewis 1954; Ranis ve Fei 1961; Harris ve Todaro 1970; Todaro 1976; Massey vd. 1993, s. 433). Göçün günümüzdeki genel anlamının Neo-Klasik İktisat Teorisi çerçevesinde olduğu söylenebilir. Teori'nin temel varsayımı, emeğin bulunduğu ve gitmeyi arzuladığı piyasa arasındaki kazanç farklarına göre göç kararı verdiğidir (Özcan 2017, s. 195). Göç konusu makro ve mikro teori olarak iki farklı alanda incelenmiştir. Makro anlamıyla göç, emek talebi ve arzındaki bölgesel farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Yüksek emek gücüne sahip, piyasa denge ücretlerinin düşük olduğu ülkelerden, sınırlı emek gücüne sahip, daha yüksek piyasa denge ücretinin bulunduğu bölgelere doğru bir hareket söz konusudur. Mikro anlamıyla göç ise bireysel tercihlerin yol açtığı dürtü ile açıklanmaktadır. Toplam fayda ve maliyetlerini karşılaştıran rasyonel bireyler toplam etkinin pozitif olması durumunda göç etmeye karar verirler. Bu açıdan bireyler en verimli olabilecekleri, yeteneklerini en iyi sergileyebilecekleri bölgelere doğru hareketi tercih ederler (Massey vd. 1993, s. 433-434).

İktisat biliminde yer alan göç açıklamalarına göre, iktisadi doktrinler, ekonomik faaliyetler ile ilgili varsayıdığı düşüncelerini, aynı zamanda göçü harekete geçiren unsurlar olarak sıralamaktadır. Klasik İktisat düşüncesinde emeğin serbest dolaşımı, Malthus'un nüfus ile ilgili öngörüler ve Keynes'in ortaya koyduğu nominal ücret yorumları, iktisat bilimindeki göç için temel değerlendirme kriterlerini oluşturmaktadır. Sosyalist İktisat düşüncesi çeşitli yönlerden eleştirdiği kapitalist yapıyı,

göç üzerinden de eleştirmektedir. Neo-Klasik İktisat çerçevesinde ise, göç kavramı, ücretler ve rasyonel birey davranışları üzerinden karar verme süreci olarak ele alınmaktadır.

Modern Göç Teorileri

İktisat okullarının varsayımları ışığında ortaya konulan göç teorilerinin yanı sıra, literatüre farklı yönleri ile dahil olan çeşitli göç yorumları bulunmaktadır. Bu kavramsal açıklamalar, zaman içerisinde çeşitli bölgelerde yer alan gelişmeleri içeren önermelerdir. Dönemler arasında çeşitli iktisadi ve iktisadi olmayan koşullara bağlı olarak yaşanan gelişmeler ışığında, göçe sebep olan durumları, insani güdü ve karar alma süreci ile ortaya koyan varsayımlar zaman içerisinde farklı anlamlara bürünmüştür.

Kendisinden sonraki göç araştırmalarına da kaynaklık eden Ravenstein'in Göç Kanunları Teorisi, modern göç kuramlarının ilki kabul edilebilir. Her ne kadar Smith (1776) yaşadığı yıllardan günümüze kadar göç kavramını işaret eden açıklamalarda bulunsa da, Ravenstein'in bu çalışması göç çalışmalarının başlangıcı kabul edilmektedir. Makalenin temelinde endüstri ve kentleşme ile ilgili gelişmeler yer almaktadır. Bu kapsamda endüstrileşmenin getirdiği istihdam olanakları ve endüstrileşmeyle eş zamanlı olarak gelişen ulaşım yapıları, insanların Avrupa'nın merkez kısımlarına ve Kuzey Amerika'ya geçişini kolaylaştırmıştır. Böylece çok sayıda insan, daha yüksek refah seviyesi için evlerini bırakıp başka bölgelere göç etmişlerdir (Çağlayan 2006, s. 69).

Çalışmada birçok yönü ile ele alınan göç kavramı, şöyle özetlenebilir (Ravenstein 1885, s. 199):

Göçmenlerin büyük bölümü kısa mesafe içerisinde göç etmektedirler ve göç, göçmenleri kavrayan büyük endüstri ve ticaret merkezlerine doğrudur. Göç hareketinin doğal sonucu olarak şehirlere gelen göçmenlerin bıraktığı kırsal boşluk, daha uzak bölgelerden gelenler ile doldurulmaktadır. Her ana göç akımı, kendisini telafi eden karşı akım yaratırken kent nüfusu, kırsal nüfusa göre daha az göç eğilimindedir ve kadınlar, erkeklere oranlar daha fazla göç eğilimindedirler.

Everett Lee, 1966 yılındaki *A Theory of Migration* isimli eserinde, Ravenstein'in eserinden o güne kadar kayda değer bir genellemenin oluşturulamadığını belirterek, itme-çekme (push-pull) kavramlarına teorik bir altyapı oluşturmuştur. Lee'ye göre göç konusunda genelleştirilebilecek tek açıklamanın, gençlerin göç etmeye daha yatkın olduğu ifadesiyle Dorothy Thomas'a ait olduğunu belirtmiştir. Göç hareketlerinin birçok farklı sebebe bağlı olarak meydana gelebileceğini belirten Lee, göç sürecinde karar vermeyi etkileyen durumları (i) başlangıç noktası ile ilgili faktörler, (ii) varış yeri ile ilgili faktörler, (iii) ara süreçte oluşan engeller ve (iv) kişisel faktörler olarak dört grupta ele almıştır. Bu faktörlerin göç ile olan ilişkilerini pozitif, negatif ve nötr olarak yorumlayan Lee, başlangıç noktaları için pozitif, bireyleri göçe zorlayan sebepler için negatif ve göçe herhangi bir pozitif veya negatif etkisi olmayan durumlar için var olan nötr bir ilişkiyi ortaya koymuştur (Özcan 2017, s. 192).

Göç kavramının diğer bir spesifik yorumu göç sürecinde göçmenlerin sahip olduğu ağlar ile ilgilidir. Bu ağlar, göç aşamaları ve sosyal ağlar arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır. Yaklaşım

kapsamında, göç kararı verecek olanların veya geri dönmeyi düşünenlerin kararlarında bilgi otoyolları önem arz etmektedir. Göçmen ilişkileri ağı olarak adlandırılan bu durum, bir bölgeye göç edenler ile daha önce göç etmiş olan grupların birbirleri ile olan çeşitli ilişkileri (köken, ırk, kişisel ilişkiler vb.) olarak ifade edilmektedir (Görgün 2017, s. 1323). İşgücü Hareketliliğinde Geçiş Hipotezi (1971) isimli eserinde Zelinsky, modernleşme, geçiş ve göç arasındaki ilişkiyi irdelemiştir. Göç, işgücü hareketliliği ve modernleşme arasındaki ilişkiyi beş aşamada Avrupa için inceleyen Zelinsky, ilk aşamalarda az gelişmiş bölge olarak göç verildiğini, ilerleyen evrelerde gelişim ile birlikte göç alındığını ifade etmiştir (Aktaş 2015, s. 207-208).

Uluslararası göç ile ilgili modern teorilerin genel olarak farklı ülke ve bölgelerin özel yorumları olduğu anlaşılmaktadır. İlk göç teorisi olan Ravenstein'in Göç Kanunları isimli eserinden 20. yüzyıla kadar geçen sürede, ortaya konulan göç teorilerinin tamamında ekonomik, sosyal ve kültürel faktörlerden en az birinin yer aldığı görülmektedir. Bu faktörler, göç eden ve/veya göç alan bölgelerin ya da bu bölgelerdeki insanların sahip olduğu gerçekliklerle doğrudan ilişkilidir. Böylelikle göç hareketlerinin çok sayıda faktörden etkilenen ve insan doğasıyla iç içe olan bir kavram olduğu teorik olarak doğrulanmaktadır.

LİTERATÜR TARAMASI

İnsanlık tarihinde yaşanan birçok olay ve bunların neticesinde göç hareketlerinin artış göstermesi, yapılan bilimsel araştırmalarda göç kavramına olan ilginin artmasına neden olmuştur. Son dönemlerde literatüre kazandırılan ve göçün ortaya çıkışındaki faktörleri inceleyen çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Aşağıdaki çizelgede bu çalışmalara ait bilgiler yer almaktadır.

Çizelge 1. Literatürde Yer Alan Benzer Çalışmalar

Yazar	Yıl	Varış ve Orijin	Yöntem	Dönem	Sonuç
Helliwell	1997	Kanada'dan ABD ve ABD'nin Çevre Bölgeleri	Panel Veri Analizi	1988-1992	Nispi gelir artışları göç hareketlerini artırırken; sınır etkisi göç hareketlerini azaltmaktadır.
Karemera vd.	2000	Kanada ve ABD	Panel Veri Analizi	1976-1986	Nüfus ve gelir düzeyleri göçü etkileyen önemli faktörlerdir. Göçün başladığı ülkenin nüfusu göçü negatif etkilerken; gelir farklılıkları pozitif etkilemektedir.
Kim ve Colen	2010	17 Avrupa Ülkesine	Kuzey Panel Veri Analizi	1950-2007	Kaynak ülkenin nüfusu, bebek ölüm oranı ve başkentler arasındaki mesafenin göç kararında etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır
Etzo	2011	İtalya'nın Bölgeleri Arasında	Panel Veri Analizi	1996-2005	Kuzey ve Güney bölgeleri arasındaki göçler farklı özelliklere sahiptir. Bu bölgelerdeki çekici ve itici faktörlere aynı tepkiler verilmemektedir. Ancak her iki bölge için de sosyal ağların varlığı önem arz etmektedir.

Çizelge 1 (devamı). Literatürde Yer Alan Benzer Çalışmalar

Pietrzak vd.	2012	Polonya ve Polonya'nın komşu ülkeleri	Panel Veri Analizi	2004-2010	Gelir, yatırımlar ve ortalama ücretler göçü pozitif; işsizlik oranı ve bölgeler arasındaki uzaklık negatif etkilemektedir.
Ramos ve Suriñach	2013	Avrupa Birliği (AB) ve AB'nin Komşusu Ülkeler	Panel Veri Analizi	1960-2010	AB'nin komşu ülkelerinden AB'ye göçteki artış üzerinde baskılar bulunmaktadır. Çeşitli sebeplere bağlı olarak, göç dalgası orta vadede %9 oranında artış gösterecektir.
Muratoğlu ve Muraoğlu	2016	OECD ülkeleri ve Türkiye	Panel Veri Analizi	1960-2010	Göç ile mesafe ve orijin ülkenin gelir düzeyi arasında negatif; varış noktasındaki gelir düzeyi ile pozitif bir ilişki saptanmıştır.
Savcı	2016	Avrupa Ülkeleri ve Türkiye	Panel Veri Analizi	1960-2010	Türkiye'den Avrupa'ya oluşan göç koridorunun en önemli belirleyicisi bu bölgeye daha göç etmiş göçmen sayısıdır. İlave, göç edilen ülkelerin kalkınmışlık düzeyinin göç kararında etkili olduğu saptanmıştır.
Dedeoğlu ve Genç	2017	31 Avrupa Ülkeleri ve Türkiye	Panel Veri Analizi	1960-2013	Göç edilen ülke ile orijin ülkedeki gelir, ve nüfus farkı göçü pozitif olarak etkilemektedir. Türkiye'den Avrupa'ya göç edenler, Türk nüfusun yüksek olduğu ülkelere göç etmeyi daha fazla tercih etmektedir.
Kurt	2019	30 OECD Ülkeleri	Panel Veri Analizi	2000-2014	Ekonomik ve sosyal küreselleşme ile göç hareketi arasında çift yönlü nedensellik vardır. Diğer yandan politik küreselleşmenin göç ile ilişkisi bakımından, göçten politik küreselleşmeye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi bulunmuştur.
Koç ve Solmaz	2019	Türkiye Seçilmiş Ülke ve 83	Panel Veri Analizi	2016-2017	Ülkeler arası uzaklık ve kaynak ülkenin geliri göç akımını azaltırken; hedef ülkenin gelir düzeyi ve iki ülkenin nüfusu göç akımlarını artırmaktadır.
Keskin	2019	İstanbul ve Türkiye'nin Diğer Şehirleri	Panel Veri Analizi	2008-2013	İşsizlik oranı ile İstanbul'a göç arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır. Ayrıca göç edilen bölgedeki nüfus ve göçmen sayısı göç hareketini artırmaktadır.

YAKIN TARİH İÇERİSİNDE TÜRKİYE'YE YÖNELEN GÖÇ: AFRİKA VE ASYA

Afrika ve Asya, 21. yüzyılda yaşanan birçok gelişmeye bağlı olarak refahın düşük olduğu, belirli bölgelerde insani yaşam koşullarından çok uzak ülkelerin bulunduğu ve insanların daha zengin

ve gelişmiş bölgelere göç etme eğilimi bulunan yerler olarak görülmektedir. Ancak Afrika ve Asya kıtalarında yer alan ulusların içinde bulunduğu olumsuz koşulların yalnızca kendi içsel sorunlarından kaynaklanmadığı, sömürgeci geçmişin sosyal ekonomik ve siyasal yapıları üzerinde olumsuz etkiler bıraktığı görülmektedir.

Asya Kıtası'nın Sanayi Devrimi öncesinde Dünya'nın gelişmiş bölgelerinden olduğu bilinmektedir. Örneğin, ismini ilk kez Çinlilerin kullandığı, ticarete konu olan ve dünyada ilgi uyandıran Tarihi İpek Yolu, yüzyıllar boyunca Asya için barış ve refah yolu işlevi görmüştür. İpek Yolu üzerinde bulunan toplumlar arasındaki ticari ilişkiler tarih boyunca bölgedeki toplumların refahını artırmıştır (Bulut 2014, s. 2). Ancak coğrafi keşiflerin ardından bölgede yer alan ticaret yollarının öneminin azalması, bu bölgenin dışında ticari ve teknolojik olarak gelişen bir bölgenin (Avrupa) ortaya çıkması ve Kıta'nın geleneksel yapısını modernize edememesi gibi durumlar Asya Kıtası'nın gerilemesine yol açmıştır. Sanayi Devrimi aşamasında, İkinci Dünya Savaşı sonrası yaşanan gelişmeler ve savaş sonrası kurulan yeni dünya düzeni Asya'yı olumsuz etkilemiş ve Asya Kıtası Dünya'nın geri kalmış bölgeleri arasına sıkışmıştır. Diğer yandan, Dünya'nın en büyük ikinci kıtası olan Afrika, çok sayıda etnik grubu barındırması ve zengin yer altı kaynakları ile erken keşfedilmiş eski bir kıtadır. Modern Çağ ve Sanayi Devrimi aşamasında gelişen teknoloji ile birlikte ulaşımın ağlarının genişlemesi, birçok siyasi gelişme ve bölgedeki hem maddi hem de beşerî kaynakların gelişmiş ülkelere aktarılması Afrika'nın gelişmiş ülkeler tarafından sömürülmesi sürecini başlatmıştır. Afrika'daki gerilemesinde yer alan nedenlerin başında gelen köle ticareti, Batılılarca genellikle yağmurlarla gerçekleştirilmiş ve bu durum Afrika'nın sömürgeleşmesi sürecini oluşturmuştur (Gür 2014, s. 51). 20. yüzyılda yapılan anlaşmalar ile ulus devletlerinin kurulması Afrika Kıtası için olumlu bir gelişme olarak görülse de, dünya siyasetinde etkin olan devletlerin bu devletlerdeki iç çatışmaları desteklediği, Afrika üzerinde sanayileşmiş ülkelerin egemen olduğu ve kötü bir düzen kurulduğu düşünülmektedir. Tüm bu gelişmeler neticesinde iki bölgede de siyasi ve ekonomik istikrar sağlanamamakta, bu bölgede yaşayan insanların gelişmiş ülkelere göç eğilimi ortaya çıkmaktadır.

Afrika ve Asya'dan Türkiye'ye Göçün Nedenleri

Türkiye, göç olgusu ile tarihsel süreçte sıkça karşılaşmış ve karşılaşmaya devam eden bir devlettir. Kuruluşu öncesi ve sonrasında Balkanlar, Kafkasya ve güneyinden (Ortadoğu ve Sahra Altı Afrika) aldığı göçler ile çoğu zorunlu göç olan insan hareketlerinin varış noktası olmuştur. Bu açıdan Türkiye bir göç ülkesi olarak bilinmektedir ancak hedef ülke olmasının yanı sıra son dönemlerde Türkiye için transit ülke tanımı da yapılmaktadır. Afrikalı göçmenler için Türkiye'ye göçün nedeni olarak Avrupa Birliği'nin sınırlarını korumak amacıyla bölgeye geçiş için şart koyduğu vize uygulaması gösterilebilir. Ayrıca Sahra altı bölge olarak bilinen ülkelerdeki refah azalışı ile politik ve ekonomik istikrarsızlıklar göç hareketlerinin diğer nedenleri olarak sıralanabilir. Diğer yandan Türkiye ile Afrika arasında artan ticaret hacmi, Türkiye'nin sahip olduğu insani politikalar da Afrikalı göçmenlerin Türkiye'ye göç kararını etkilemektedir (Fait 2013, s. 22,25-26). Afrika'dan Türkiye'ye göç genel olarak Sahra altı bölgesinden yapılmakta ve hareketin temelinde çalışmak ve eğitim gibi konular yer almaktadır.

Ayrıca Türkiye'ye gelen Afrikalı göçmenlerin büyük oranda Müslüman olması dinin göç hareketinin bir fonksiyonu olduğunu göstermektedir (Aydın 2017).

Asya'dan Türkiye'ye göç hareketleri incelendiğinde göç hareketinin temelinde Afrika'dan göçte olduğu gibi önemli oranda refah arayışının yer aldığı görülmektedir. Türkiye, siyasi karışıklıkların yanı sıra emeklerini daha yüksek ücretten arz etmek isteyen ve Türkiye'yi transit ülke olarak kullanarak Batı ve Kuzey Avrupa ülkelerine gitmek isteyen Asyalı göçmenleri barındırmaktadır. Göçmenler Türkiye'yi, Asya ve Avrupa arasında bir köprü olarak görmektedir. Asya'dan Türkiye'ye göçün nedenleri arasında komşu ülkelerdeki ekonomik ve siyasi sorunlar ile güvenlik açıkları da bulunmaktadır (İçduygu vd. 2014, ss. 24,223). Asya'dan göç edenler arasında Türkiye'de en çok ikamet izni alanlar, Suriye, İran, Irak, Azerbaycan ve Afganistanlı göçmenlerdir ve Türkiye'nin uygulamış olduğu esnek vize rejimi bu ülkelerden Türkiye'ye göçü önemli ölçüde artırmaktadır (Nurdinova 2019).

MODEL, AMPİRİK ANALİZ, YÖNTEM VE BULGULAR

Göç, birçok faktöre bağlı olarak ortaya çıkabilen bir olgudur. Özellikle beşerî gerçeklikleri içermesi nedeniyle göçü açıklamada kullanılan açıklayıcı değişkenlerin sayısı oldukça fazladır. Ancak teorilerin geçerliliğini sınamakta kullanılan modelleme yönteminin göç ile ilgili olarak önerdiği temel bazı genel geçer değişkenler bulunmaktadır. Bu modeller, hipotezler ile desteklenerek açıklayıcı değişkenlerin açıklanan değişken üzerindeki anlam ve etki düzeyini göstermeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda göç üzerinde anlamlı etki gösterdiği varsayılan değişkenleri içeren, içerdiği hipotezler ile temelde Newton'un yerçekimi yasasına dayanan Çekim Modeli Yaklaşımı birçok araştırmada referans alınan model olarak kullanılmaktadır.

Çekim Modeli

Çekim Modeli, çeşitli iktisadi olayları açıklamakta sıkça kullanılan bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım ülkeler arasındaki ticaret ilişkilerini olduğu gibi ülke ve bölgeler arasındaki göç hareketlerini açıklamakta da kullanılmaktadır. Göç olgusunun açıklanmasında kullanılan ve kullanılan değişkenleri içeren model tanımı aşağıdaki gibidir:

$$M_{ij} = X_i \cdot Y_j \cdot f(D_{ij}) \quad (I)$$

Modelde yer alan i ve j ifadeleri sırasıyla göçe başlanan ve göçün yapıldığı bölgeyi ifade etmektedir. M_{ij} , i 'den j 'ye göçü, X_i itici ve Y_j çekici faktörleri temsil etmektedir. D_{ij} ise göçün fonksiyonu olarak göçün başladığı ve tamamlandığı bölge arasındaki mesafeyi ifade etmektedir. Çekim Modeli'nde kullanılan çekici faktörler, göçün varış noktasındaki bölgeye ait gelir ve nüfus; itici faktörler göçün başladığı bölgenin gelir ve nüfusu olarak ifade edilmektedir (Molho 2013, s. 541). Ancak süreç içerisinde yapılan çalışmalarda, göç üzerinde muhtemel etki ve tahmin gücü bulunduğu varsayılan düzeltilmiş (modified) çekim modelleri de kullanılmıştır (Bindak 2015, s. 113). Daha yüksek ücretler ve daha düşük işsizlik oranları, daha güvenli yaşam koşulları ve varış noktasında başlangıç

noktasına göre daha yüksek siyasi haklar ile daha iyi ekonomik fırsatlara ilişkin beklentiler, göç kararının çekme ve itme faktörleri olarak kabul edilmektedir (Ramos 2016).

Ampirik Analiz

3 Asya ve 2 Afrika ülkesi olmak üzere toplam 5 ülkeden (Afganistan, Irak, İran, Somali, Sudan) Türkiye'ye göç kararında belirleyici olduğu varsayılan faktörlerin, referans dönem içerisinde etkilerini görmek için bu çalışmada, Türkiye'nin geliri ve göç veren ve alan ülke arasındaki mesafe açıklayıcı değişkenler olarak kullanılmıştır. Bunlara ek olarak referans ülkelerin yalnızca iktisadi değil aynı zamanda insani faktörlere bağlı olarak da göç kararı verebilme durumunu sınavabilmek için modele İGE dahil edilmiştir. Bu durumda çalışmada kullanılacak denklem aşağıdaki şekilde oluşmuştur:

$$M_{ij} = f(D_{ij}, Y_j, \text{İGE}_j) \quad (\text{II})$$

Çalışmada kullanılacak denklemde yer alan değişkenler aşağıdaki çizelgede gösterilmektedir.

Çizelge 2. Analizde Kullanılan Seriler ve Serilerin Açıklamaları

Değişken	Açıklama ve Kaynak
LM	Türkiye'ye gelen göçmen sayısının logaritmik değerleri (Birleşmiş Milletler)
LY	Türkiye'deki kişi başına düşen gelirin logaritmik değerleri (Dünya Bankası)
LD	Göçe başlanan ülke ile Türkiye arasındaki mesafenin logaritmik değerleri (CEPII)
LİGE	Türkiye'nin insani gelişmişlik indeksinin logaritmik değerleri (UNDP)

Modelde yer alan açıklayıcı değişkenler ile bölgeler arasındaki göç için varsayılan temel hipotezler şu şekildedir:

- Göç edilen ülkenin geliri ile göç kararı arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Çünkü normal şartlar altında göç kararı verecek olan kişi veya gruplar, daha yüksek refah seviyesine ulaşabilmek adına gidecekleri bölgenin gelir düzeyini dikkate alırlar. Bu durum ise göç edilen bölgenin geliri arttıkça o bölgeye göçün artacağı varsayımını doğurmaktadır.
- Göç alan bölgenin sosyal, ekonomik, siyasi ve kültürel anlamda birçok değişkeninin rakamsal ifadesi olan İGE, göç kararı verecek kişiler için önemli bir veridir. Özellikle daha iyi ve insani yaşam koşullarının bir fonksiyonu olan bu indeks ile bu indekse sahip bölgeye göç arasında pozitif bir ilişki bulunduğu varsayılmaktadır.
- Bölgelerin birbirlerine yakınlıkları çeşitli ortak değerleri ve yakınsamaları ortaya çıkarmaktadır. Bu durumda iki bölgenin çeşitli gelişmişlik farklılıklarından dolayı oluşan insan hareketi göç, genellikle daha kolay uyum sağlanabilen yakın bölgelere doğru yapılmaktadır. Ek olarak, ulaşım maliyetlerinin veya sınırlamaların bulunduğu günümüzde göç ile mesafe arasında negatif bir ilişki olduğu düşünülmektedir. Modelde yer alan göç ile göç veren ve alan bölge arasındaki mesafe büyüdükçe göçün azalacağı varsayılmaktadır.

Analizde yer alacak veriler, verileri yayınlayan kurumların internet sitelerinden etik ilkelere bağlı kalınarak elde edilmiştir. Yapılacak analiz için herhangi bir etik kurul izni gerekmemektedir.

Yöntem

Çalışmada, yöntem olarak hem birim hem de zamansal etkileri içeren panel veri analizi kullanılacaktır. Panel veri analizi, aynı anda zaman serisi ve yatay kesit verilerini birlikte test etme olanağı sağlamaktadır (Tatoğlu 2018: 1). Aşağıda gösterilen panel veri analizi denkleminde, Y bağımlı değişkeni, X 'ler ise bağımsız değişkenleri gösterirken; α sabiti ve β 'lar açıklayıcı değişkenlerin katsayılarını ifade etmektedir. Değişkenlerin altında yer alan i ve t ifadeleri, modelin sırasıyla yatay kesit ve zaman serisi özelliklerini birlikte içerdiğini göstermektedir (Baltagi 2005).

$$Y_{it} = \alpha + \beta_{1it} X_{1it} + \beta_{2it} X_{2it} + \dots + \beta_{kit} X_{kit} + u_{it} \quad (III)$$

$$i = 1, 2, \dots, N \quad (IV)$$

$$t = 1, 2, \dots, T \quad (V)$$

Bu kapsamda, çalışmada kullanılacak referans modelin nihai şekli, şu şekilde tanımlanmıştır:

$$LM_{it} = \alpha + \beta_1 LY_{it} + \beta_2 LD_{it} + \beta_3 IGE_{it} + u_{it} \quad (VI)$$

Bulgular

Çalışmanın araştırmanın denklemi olarak kurulan modelin öncelikle birim ve/veya zaman etkisi içerip içermediğini test etmek gereklidir. Bu etkiyi belirlemek, çalışmada kullanılacak model/regresyon denklemi için önem arz etmektedir. Çizelge 3'te, H_0 hipotezi *modelin birim ve/veya zaman etkisi içermediği* şeklinde kurulan F testi sonuçları yer almaktadır.

Çizelge 3. F Testi Sonuçları

F Testi İstatistiği	Sonuç
All FEs: 0.00147	Model birim ve/veya zaman etkisi içermektedir.
Prob>F: 0.0000 - Gözlem Sayısı: 95	

F testi sonuçlarına göre model birim ve/veya zaman etkisi içermektedir. Bu sonuç, model için Havuzlanmış En Küçük Kareler (POLS) yönteminin kullanılamayacağı anlamına gelmektedir. Çizelge 4'te sabit ve rassal etkiler varsayımı altında, H_0 hipotezleri *model, birim ve zaman etkisi içermemektedir* olan test sonuçları yer almaktadır.

Çizelge 4. Sabit ve Rassal Etkiler Modeli Sonuçları

Model	Test İstatistiği	Sonuç
Sabit Etkiler Modeli	0.0000	Model birim etkisi içermektedir.
	0.0000	Model zaman etkisi içermektedir.
Rassal Etkiler Modeli	0.0000	Model birim etkisi içermektedir.
	1.0000	Model zaman etkisi içermemektedir.

Analizde kullanılan modelin, sabit ve rassal etkiler varsayımı altında klasik model olmadığı, sabit etkiler modeline göre birim ve zaman, rassal etkiler modeline göre yalnızca birim etki içerdiği anlaşılmaktadır. Her iki etkiye göre de tutarlı olan modelin, hangi modelde etkin olduğunu saptamak amacıyla, temel hipotezi, *açıklayıcı değişkenler ve hata terimleri arasında korelasyon yoktur; yani rassal etkiler modeli etkindir*, şeklinde kurulan Hausman ve diagnostik test varsayımlarından sapmalar olması durumunda kullanılan Dirençli Hausman (Rhausman) testi sonuçları Çizelge 5'te yer almaktadır.

Çizelge 5. Hausman ve Rhausman Testi Sonuçları

Test	Değer	Sonuç
Hausman	Ki-kare Test İst.: 1,0000	Rassal (tesadüfi) etkiler tahmincisi etkindir.
Rhausman	Ki-kare Test İst.: 1,0000	Rassal (tesadüfi) etkiler tahmincisi etkindir.

Hem Hausman hem de Rhausman test sonuçlarına göre, modelin açıklayıcı değişkenleri ve hata terimleri arasında korelasyon olmaması durumunu ifade eden rassal (tesadüfi) etkiler modeli etkindir. Buna göre hem sabit etkiler hem de tesadüfi etkiler tahmincileri tutarlıdır, fakat tesadüfi etkiler tahmincisi etkindir (Ayrıçay ve Türk 2014, s. 61). Bu durumda rassal etkiler modeli olarak kurulan, birim etki içeren panel veri denklemi için aşağıdaki çizelgede diagnostik test sonuçları yer almaktadır.

Çizelge 6. Diagnostik Test Sonuçları

Varsayım	Kullanılan Test İstatistikleri	Sonuç
Model normal dağılımlıdır.	Skewness-Kurtosis (Ki-kare:0,61)	Kabul
Modelde değişen varyans sorunu yoktur.	Brown-Forstye, $W10: 0,019$	Red
Modelde otokorelasyon sorunu yoktur.	Durbin-Watson: $0,40 < 2$ Baltagi-Wu LBI: $0,52 < 2$	Red
Modelde birimler arası korelasyon yoktur.	Pesaran: 0,31	Kabul
Modelde çoklu doğrusal bağıntı sorunu yoktur.	Mean VIF: $2,31 < 5$	Kabul

Diagnostik test sonuçlarına göre model normal dağılım göstermektedir. Ayrıca modelde birimler arası korelasyon ve çoklu doğrusal bağıntı probleminde rastlanmazken; yalnızca değişen varyans ve otokorelasyon sorunu saptanmıştır. Bu sonuç ışığında modelin test edilmesi ve modelde yer alan açıklayıcı değişkenler ve göç hareketi arasındaki ilişkinin tahmini için değişen varyans ve otokorelasyon sorunların karşı dirençli olan (değişen varyans ve otokorelasyon sorunları çözerek regresyon analizi sonuçlarını gösteren) Genelleştirilmiş En Küçük Kareler (GLS) yöntemi kullanılmıştır. Çizelge 7'de GLS test sonuçları yer almaktadır.

Çizelge 7. GLS Test Sonuçları

Bağımlı Değişken: LM			
Bağımsız Değişkenler	Katsayı	Standart Hata	Olasılık Değeri
LY	0,9484	(0,6971)	0,193
LD	-2,3067	(0,8876)	0,009
LİGE	10,27839	(1,8765)	0,000
Sabit	0,3934	(5,0091)	0,937
R² (Overall): 0,5576 - F_{ist.}: 0.0000			

GLS Regresyon Testi sonuçlarında, R² (Overall) değeri 0,5576 olarak bulunmuştur. Bunun anlamı, modelde yer alan bağımsız değişkenlerdeki değişimin seçilmiş ülkelerden Türkiye'ye göç hareketindeki değişimin yaklaşık 0,56'sını açıkladığıdır. 0,0000 olarak elde edilen F_{ist.} değeri ise modelin anlamlı olduğunu göstermektedir. Modelde yer alan açıklayıcı değişkenler için, gelir düzeyi göç hareketi üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etki göstermezken; mesafe ve İnsani Gelişmişlik Endeksi göç üzerinde istatistiksel olarak anlamlıdır. İnsani Gelişmişlik Endeksi, Asya ve Afrika'dan Türkiye'ye göçü pozitif etkilerken, mesafe değişkeni negatif etkilemektedir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Afrika ve Asya tarihsel süreçte zenginlikleri ile ön plana çıkan iki kıta olmuş ve bu özelliğini yüzyıllar boyunca da devam ettirmiştir. Özellikle İpek ve Baharat Yolu gibi önemli ticaret yollarının bu bölgelerden geçmesi, buralarda yaşayan medeniyetlerin zenginliklerine kaynaklık eden önemli bir avantaj olarak görülmüştür. Buna ek olarak kıta üzerinde bulunan medeniyetlerin geçmişinin insanlık geçmişi ile neredeyse aynı yaşa sahip olması bölgenin yalnızca iktisadi olarak değil, sosyal ve kültürel olarak da gelişimine katkı sağlamıştır. Asya kıtasında ticaretin ve zenginlik meydana getirecek ekonomik faaliyetlerin inançlara uygun olması, gelirin yalnızca bir soylu grubunun değil de tüm halk tarafından paylaşılması; diğer yandan Afrika'nın benzer özelliklere ve önemli yer altı kaynaklarına sahip olması, bu iki bölgenin geçmişte refah merkezi olarak görülmesi sonucunu ortaya çıkarmıştır. Ancak bu sürecin sonunda özellikle gelişen sanayi akımları ve yeni ticari yolların bulunması iki bölgenin de cazibe merkezi olma özelliklerini zayıflatmıştır. Bölgede yeterli düzeyde

gelişemeyen sanayi ve teknoloji, bölgenin sahip olduğu fiziki ve beşerî sermayenin Batı'ya doğru hareketi ve yaşanan ciddi siyasi karışıklıklar ile birlikte Afrika ve Asya Kıtası göreceli olarak aynı düzeyde olmasa da Dünya'da yer alan en fakir ve gelişmişlik düzeyinin oldukça düşük olduğu bölgeler olarak görülmeye başlanmıştır. Düşük gelişmişlik düzeyinin ardından bu bölgelerdeki toplumlarda ciddi toplumsal ve sosyolojik sorunlar ortaya çıkmıştır. Bu sorunlar kendilerini genel olarak işsizlik, düşük ücretler, sosyal imkanların yetersizliği ve toplumsal bunalımlar olarak göstermiştir. Ekonomik zayıflığın beraberinde getirdiği yetersiz beslenme, düşük eğitim imkanları ve sağlık koşullarının elverişsizliğine ek olarak özgürlüklerdeki kısıtlamalar da göç hareketinin çıkışında rol oynamaktadır.

Bu çalışmada, Afrika ve Asya'dan seçilmiş ülke örnekleri ile Türkiye'ye göç ampirik olarak analiz edilmiştir. Analizde yer alan ülkeler Afganistan, Irak, İran, Somali ve Suriye olarak seçilmiş ve 2000-2018 yılları arasındaki döneme ait veriler kullanılmıştır. Veriler, göç hareketi için Türkiye'ye göç eden kişi sayısı, Türkiye'nin göç alma (yani çekici) faktörleri için gelir seviyesi, İnsani Gelişmişlik İndeksi ve seçilen ülkelerin başkentleri ile Türkiye'nin başkenti arasındaki mesafe serilerinden oluşmuştur. Serilerin belirlenmesinde kullanılan Çekim Modeli yaklaşımı, referans ülkelerin sosyal, siyasi, coğrafi ve ekonomik gerçekliklerinden yola çıkılarak düzenlenmiştir. Sosyal ve siyasi gerekçelerle göç hareketi için eğitim, sağlık, yaşam süresi gibi bilgileri içeren İnsani Gelişmişlik İndeksi, coğrafi gerekçe ile başkentler arasındaki mesafe ve iktisadi nedenlerle gelir düzeyi modelde yer almıştır.

Panel veri analizi ile ortaya konulan modelin genel olarak anlamlı olduğu ve göçü etkilediği varsayılan açıklayıcı değişkenlerin referans ülke ve dönem için göçün yaklaşık 0,56'sını açıkladığı görülmektedir. Genelleştirilmiş Regresyon Analizi ile elde edilen sonuçlara göre (açıklayıcı değişkenlerdeki %1'lik değişimin göç üzerinde oluşturduğu %1'lik etki için), Türkiye'deki gelir düzeyi Afrika ve Asya'dan Türkiye'ye göç üzerinde istatistiksel olarak anlamlı görülmemektedir. Başka bir deyişle, Afrika ve Asya ülkelerinden Türkiye'ye göç eden kişi ve/veya gruplar için Türkiye'deki gelir düzeyi çekici bir faktör değildir. Çalışmada yer alan literatür taramasında, gelir düzeyinin göç üzerindeki etkisinin çıkış ve varış noktalarına göre değişkenlik gösterdiği ve gelir hususunda elde ettiğimiz sonuçların literatürdeki sonuçlara göre farklılık arz ettiği anlaşılmaktadır. Pietrzak vd. (2012), Dedeoğlu ve Genç (2017) ile Koç ve Solmaz (2019)'ün çalışmalarında göç edilen ülkenin gelir düzeyinin göç hareketi üzerinde pozitif ve anlamlı; Muratoğlu ve Muratoğlu (2016)'nın çalışmalarında ise negatif ve anlamlı bir etki gösterdiği saptanmıştır. Ancak bu çalışmanın kapsamı özelinde gelir düzeyinin göç hareketi üzerinde bir etkisinin olmadığı görülmektedir.

Modelde yer alan diğer açıklayıcı değişkenlerden Türkiye'ye ait İnsani Gelişmişlik İndeksi, referans ülkelerden Türkiye'ye göçü istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde açıklamaktadır. Bulgulara göre göç ile indeks arasındaki pozitif bir ilişki bulunmaktadır ve indeksteki bir birimlik artış göçü 10 birim artırmaktadır. Bu sonuç, Savcı (2016)'nın bulguları ile benzerlik göstermektedir. Kalkınma göstergelerinin birçoğunu içeren İGE, göç hareketini artıran bir unsur olarak tespit edilirken; Savcı (2016) da ülkelerin kalkınmışlık düzeyinin göç kararında etkili olduğunu belirtmektedir. Oldukça

yüksek oranda bir etkinin var olduğu görülen bu sonuca göre, referans ülkelerden Türkiye'ye göç eden kişilerin daha iyi ve insani şartlarda yaşamak adına göç kararı aldıkları çıkarımı yapılabilir. İnsan hakları, siyasal hak ve özgürlükler ve güvenlik gibi konularda Türkiye'nin sahip olduğu özelliklerin Türkiye'ye göç edenler için çekici bir faktör olduğu anlaşılmaktadır.

Son olarak, göç veren ülkeler ve Türkiye arasındaki mesafe de modelde yer alan ve istatistiksel olarak anlamlı bir diğer değişkendir. İki ülke arasındaki uzaklık, göç hareketi üzerinde negatif etkisi bulunan bir değişkendir. Test sonuçlarına göre referans ülkeler ve Türkiye arasındaki mesafe bir birim arttığında, göç hareketi 2,3 birim azalmaktadır. Mesafe değişkeni üzerinden elde edilen bu sonuç, genel göç hareketleri ve mesafe arasındaki ilişki için genel kanıyı, yeni negatif ilişki varsayımını ve benzer çalışmalarındaki sonuçları desteklemektedir. Pietrzak vd. (2012), Muratoğlu ve Muratoğlu (2016) ve Koç ve Solmaz (2019)'un çalışmalarında da göç hareketi ile mesafe arasında negatif ve anlamlı ilişki saptanmıştır.

Çalışmadan elde edilen bulgular gösteriyor ki; Asya ve Afrika'dan Türkiye'ye göç hareketi, literatürde varsayılanın aksine daha yüksek gelir için değil, daha gelişmiş toplumsal bir yapı, siyasi ve sosyal bağlamda özgürlükler ve güvenlik gibi sebeplere bağlı olarak gerçekleşmektedir. Çünkü insanların daha iyi bir yaşam sürebilmek için ihtiyaç duydukları tek şey daha fazla mal ve hizmet tüketmek değildir. Daha iyi eğitim almak, gelecek nesilleri daha iyi yetiştirebilmek, yaşamsal döngüde kendi tercihleri ile bir hayat sürdürebilmek ve güvende hissetmek en az tüketmek kadar önemli ihtiyaçlardır. Literatürde gelir düzeyinin tek başına bir gösterge olamayacağı, gelir ile desteklenmiş bir kalkınmanın insan doğası için daha değerli olduğunu ifade eden görüş bu şekilde desteklenmiş olmaktadır. Ayrıca ülkeler arasındaki mesafenin göç ile negatif ve anlamlı bir ilişki göstermesi, Türkiye'nin referans ülkelerden gelebilecek göç akımlarında yakınlığa bağlı olarak tercih edilebileceğini göstermektedir. Bu bağlamda Türkiye'nin uygulayacağı göçmen politikaları, elde edilen sonuçlar göz önünde bulundurularak göçmenlerin talepleri doğrultusunda oluşturulduğunda, hem göçmen nüfusu hem de Türkiye toplumu göç hareketlerinin getirdiği olumsuz etkileri en alt düzeyde hissedeceği gibi olumlu yönlerinden de istifade edebilecektir.

ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN ETİK BİLGİLER

Araştırmada kullanılan veriler, Birleşmiş Milletler, CEPİI ve Dünya Bankası tarafından yayınlanan istatistiklerden yararlanılarak elde edilmiştir. Bu veriler ile oluşturulan seriler kapsamında yapılan analizlerden elde edilen sonuçların tamamı, objektif olarak, herhangi bir değişiklik yapılmadan çalışmada yer almıştır. Çalışmada yer alan tüm veri ve kaynaklara atıfta bulunulmuştur. Ayrıca, çalışmada yer alan araştırma ve sonuçları, başka bir amaçla başka bir yerde kullanılmamıştır.

YAZAR KATKI ORANI

Çalışmadaki yazar katkı oranı, 1. yazar için %60, 2. yazar için %40'tır.

ÇATIŞMA BEYANI

Herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Aksoy, Z. (2012). Uluslararası göç ve kültürlerarası iletişim. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(20), 292-303.
- Aktaş, M. N. (2015). Ücret odaklı uluslararası işgücü hareketliliğinin işgücü piyasalarına etkileri. *Tesam Akademi Dergisi*, 2(2), 197-219.
- Aydın, H. (2017). Afrika'dan günümüz Türkiye'sine göç hareketleri. *Afrika Araştırmacıları Derneği*, <https://afam.org.tr/afrikadan-gunumuz-turkiyesine-goc-hareketleri>, Erişim Tarihi: 10.06.2020.
- Ayrıçay, Y. ve Türk, V. E. (2016). Finansal oranlar ve firma değeri ilişkisi: BİST'de bir uygulama, *Muhasebe ve Finans Dergisi*, (64), 53-70.
- Baltagi, B. H. (2005). *Econometric analysis of panel data*. 3. Baskı, Chichester: John Wiley & Sons Ltd.
- Bindak, R. (2015). İller arası göç tahmini için bir çekim (cazibe) modeli önerisi. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 4(2), 111-120.
- CountryEconomy. Somalia gdp - gross domestic product. <https://countryeconomy.com/gdp/somalia>. Erişim Tarihi: 20.04.2020.
- Çağlayan, S. (2006). Göç kuramları, göç ve göçmen ilişkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)*, 17, 67-91.
- Dedeoğlu, D. ve Genç, H. D. (2017). Turkish migration to Europe: A modified gravity model analysis. *IZA Journal of Development and Migration*, 7(17), 1-19.
- Deniz, T. (2014). Uluslararası göç sorunu perspektifinde Türkiye. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 181, 175-204.
- Etzo, I. (2011). The determinants of the recent interregional migration flows in Italy: A Panel data analysis. *Journal of Regional Science*, 50(5), 948-966.
- Fairchild, H. P. (1911). The Paradox of Immigration. *American Journal of Sociology*, 17(2), 254-267.
- Fait, N. (2013). African migrations toward Turkey: Beyond the stepping stone. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 68(1), 21-38.
- Global Economic Data. Indicators Charts & Forecasts (CEIC). Iran gdp per capita. <https://www.ceicdata.com/en/indicator/iran/gdp-per-capita>. Erişim Tarihi: 20.04.2020.
- Görgün, M. (2017). Küreselleşme sürecinde göçmen ilişkileri ağının önemi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*, 22 (Göç Özel Sayısı), 1317-1327.

- Gür, N. (2014). Köle Ticareti ve Ekonomik Gelişme, *International Review of Economics and Management*, 2(2), 49-62.
- Bulur, M. (2014). Medeniyetler Güzergahı İpek Yolu'nun Yeniden Doğuşu, İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Yayınları.
- Helliwell, J. (1997). National borders, trade and migration. *Pacific Economic Review*, 2, 165–185.
- İçduygu, A. vd. (2014). Türkiye'nin uluslararası göç politikaları, 1923-2023: Ulus-devlet oluşumundan ulus-ötesi dönüşümlere. Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Merkezi. https://mirekoc.ku.edu.tr/wp-content/uploads/2017/01/Tu%CC%88rkiyenin-Uluslararası-C4%B1-Go%CC%88c%CC%A7-Politikalar-C4%B1-1923-2023_.pdf Erişim Tarihi: 10.06.2020.
- Jennissen, R. (2004). Macro-economic determinants of international migration in Europe. Amsterdam: Dutch University Press.
- Karemera, D. vd. (2000). A gravity model analysis of international migration to North America, *Applied Economics*, 32(13), 1745-1755.
- Keskin, H. İ. (2019). İstanbul'a yönelik iç göçün analizi: Çekim modeli yaklaşımı. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6, 44-58.
- Kim, K. ve Cohen, J. E. Determinants of International Migration Flows to and from Industrialized Countries: A Panel Data Approach Beyond Gravity, *International Migration Review*, 44(4), 899-932.
- Koç, S. ve Solmaz, A. R. (2019). Türkiye'de uluslararası göç akımları: Çekim modeli analizi. *Journal of Life Economics*, 6(4), 401-412.
- Kurt, Ü. (2019). The causal effect of economic, political and social globalization on migrants: A panel data analysis for selected OECD countries, *Journal of Management and Economics Research*, 17(1), 281-296.
- Lee, E. S. (1966). A theory of migration. *University of Pennsylvania*, 3(1), 47-57.
- Malthus, T. (1798). An essay on the principle of population. London: J. Johnson, Electronic Scholarly Publishing Project.
- Massey, D. vd. (1993). Theories of international migration: A review and appraisal. *Population and Development Review*, 19(3), 431-466.
- Molho, I. (2013). Theories of migration: a review. *Scottish Journal of Political Economy*, 60(5), 526-556.
- Meyers, E. 2000. Theories of international immigration policy – a comparative analysis. *International Migration Review*, 34(4), 1245-1282

- Muratoğlu, G. ve Muratoğlu, Y. (2016). Immigration to the OECD countries from Turkey in 1960-2010 period: A Gravity Model Approach. *Bulletin of Economic Theory and Analysis*, 1(1), 51-59.
- Nurdinova, S. (2019). Orta Asya'dan Türkiye'ye gelenlerin sayısı artıyor. Göç Araştırmaları Vakfı. <https://gocvakfi.org/tr/2019/11/01/orta-asyadan-turkiyeye-gelenlerin-sayisi-artiyor/> Erişim Tarihi: 10.06.2020.
- O'Rourke, K. H. (2015). Migration and the escape from Malthus. *Critical Quarterly*, 57(3), 93-97.
- Özcan, D. E. (2017). Çağdaş göç teorileri üzerine bir değerlendirme. *İř ve Hayat*, 2(4), 183-215.
- Pietrzak, M. (2012). The analysis of interregional migrations in Poland in the period 2004-2010 using panel gravity model. *Dynamic Econometric Models*, 12, 111-122.
- Ramos, R. ve Suriñach, J. (2013). A gravity model of migration between the ENC and the EU. *IZA – Institute of Labor Economics*, IZA Discussion Papers No. 7700.
- Rauhut, D. (2010). Viewpoint: Adam Smith on migration. *Migration Letters*, 7(1), 105-113.
- Ravenstein, E. G. (1885). The laws of migration. *Journal of the Statistical Society of London*, 48(2), 167-235.
- Research and Expertise on The World Economy. GeoDist. http://www.cepii.fr/cepii/en/bdd_modele/presentation.asp?id=6. Erişim Tarihi: 20.04.2020.
- Tekeli, İ. (1975). Göç ve ötesi. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İlhan Tekeli Toplu Yayınları.
- Tekeoğlu, M. (1993). İktisadi düşünceler tarihi. Adana: Çukurova Üniversitesi Basımevi.
- The World Bank. World development indicators, <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>. Erişim Tarihi: 20.04.2020.
- United Nations. Population statistics. http://popstats.unhcr.org/en/persons_of_concern, Erişim Tarihi: 20.04.2020.
- Vogel, R. D. 2013. Marxist theories of migration. *The Encyclopedia of Global Human Migration*, 1-5, doi:10.1002/9781444351071.wbeghm354.
- Yerdelen Tatoğlu, F. (2018). Panel zaman serileri analizi Stata uygulamalı. 2. Baskı. İstanbul: Beta Yayınları.
- Yıldırım, S. G. (2018). Göç ve Afganlar: İstikrarlı mülteciler. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 128-159.
- Zelinsky, E. (1971). The hypothesis of the mobility transition. *Geographical Review* 61(2), 219-249.
- Zülfikar Savcı, B. ř. (2016). Türkiye'den Avrupa Ülkelerine Göçün Belirleyicileri: Çekim Modeli Yaklaşımı”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Nüfus Etütleri Enstitüsü, Ankara.

EK-1. ÇALIŞMANIN ANALİZİNDE KULLANILAN SERİLERE AİT VERİLER

YIL	ÜLKE	LM	LY	LD	LİGE
2000	1	1,643453	3,635132	3,554078	0,655
2001	1	2,025306	3,494099	3,554078	0,661
2002	1	2,012837	3,563469	3,554078	0,672
2003	1	1,919078	3,673776	3,554078	0,679
2004	1	1,80618	3,78108	3,554078	0,685
2005	1	1,880814	3,868309	3,554078	0,691
2006	1	1,875061	3,905008	3,554078	0,702
2007	1	2,326336	3,987304	3,554078	0,709
2008	1	2,540329	4,035598	3,554078	0,714
2009	1	3,017033	3,956096	3,554078	0,721
2010	1	3,173478	4,028262	3,554078	0,743
2011	1	3,428459	4,054441	3,554078	0,759
2012	1	3,546172	4,068455	3,554078	0,765
2013	1	3,59395	4,097583	3,554078	0,781
2014	1	3,622007	4,082637	3,554078	0,792
2015	1	3,585009	4,039364	3,554078	0,800
2016	1	3,534407	4,034253	3,554078	0,800
2017	1	3,748421	4,021753	3,554078	0,805
2018	1	3,819939	3,971748	3,554078	0,807
2000	2	2,807535	3,635132	3,208111	0,655
2001	2	2,767156	3,494099	3,208111	0,661
2002	2	2,575188	3,563469	3,208111	0,672
2003	2	2,426511	3,673776	3,208111	0,679
2004	2	2,09691	3,78108	3,208111	0,685
2005	2	2,100371	3,868309	3,208111	0,691
2006	2	2,149219	3,905008	3,208111	0,702
2007	2	3,563718	3,987304	3,208111	0,709
2008	2	3,87396	4,035598	3,208111	0,714
2009	2	3,791971	3,956096	3,208111	0,721
2010	2	3,722387	4,028262	3,208111	0,743
2011	2	3,849481	4,054441	3,208111	0,759
2012	2	3,976717	4,068455	3,208111	0,765
2013	2	4,129271	4,097583	3,208111	0,781
2014	2	4,244079	4,082637	3,208111	0,792
2015	2	4,382647	4,039364	3,208111	0,800
2016	2	4,482845	4,034253	3,208111	0,800
2017	2	4,57193	4,021753	3,208111	0,805
2018	2	4,592043	3,971748	3,208111	0,807
2000	3	3,13258	3,635132	3,310625	0,655
2001	3	3,2403	3,494099	3,310625	0,661
2002	3	3,259594	3,563469	3,310625	0,672
2003	3	3,105169	3,673776	3,310625	0,679
2004	3	3,290035	3,78108	3,310625	0,685
2005	3	3,292034	3,868309	3,310625	0,691
2006	3	3,329398	3,905008	3,310625	0,702
2007	3	3,323871	3,987304	3,310625	0,709
2008	3	3,323252	4,035598	3,310625	0,714
2009	3	3,255996	3,956096	3,310625	0,721
2010	3	3,281261	4,028262	3,310625	0,743
2011	3	3,476107	4,054441	3,310625	0,759
2012	3	3,482874	4,068455	3,310625	0,765
2013	3	3,521269	4,097583	3,310625	0,781
2014	3	3,529943	4,082637	3,310625	0,792
2015	3	3,721151	4,039364	3,310625	0,800

2016	3	3,842983	4,034253	3,310625	0,800
2017	3	3,919496	4,021753	3,310625	0,805
2018	3	3,941064	3,971748	3,310625	0,807
2000	4	1,041393	3,635132	3,666775	0,655
2001	4	1,113943	3,494099	3,666775	0,661
2002	4	1,361728	3,563469	3,666775	0,672
2003	4	1,462398	3,673776	3,666775	0,679
2004	4	1,845098	3,78108	3,666775	0,685
2005	4	1,819544	3,868309	3,666775	0,691
2006	4	2,143015	3,905008	3,666775	0,702
2007	4	2,824776	3,987304	3,666775	0,709
2008	4	2,935507	4,035598	3,666775	0,714
2009	4	2,964731	3,956096	3,666775	0,721
2010	4	2,969416	4,028262	3,666775	0,743
2011	4	3,043362	4,054441	3,666775	0,759
2012	4	3,222456	4,068455	3,666775	0,765
2013	4	3,333044	4,097583	3,666775	0,781
2014	4	3,378216	4,082637	3,666775	0,792
2015	4	3,374565	4,039364	3,666775	0,800
2016	4	3,350054	4,034253	3,666775	0,800
2017	4	3,346157	4,021753	3,666775	0,805
2018	4	3,346353	3,971748	3,666775	0,807
2000	5	0	3,635132	3,45595	0,655
2001	5	0	3,494099	3,45595	0,661
2002	5	0	3,563469	3,45595	0,672
2003	5	0,845098	3,673776	3,45595	0,679
2004	5	0,60206	3,78108	3,45595	0,685
2005	5	0,845098	3,868309	3,45595	0,691
2006	5	1,113943	3,905008	3,45595	0,702
2007	5	1,462398	3,987304	3,45595	0,709
2008	5	1,80618	4,035598	3,45595	0,714
2009	5	2,033424	3,956096	3,45595	0,721
2010	5	2,113943	4,028262	3,45595	0,743
2011	5	2,1959	4,054441	3,45595	0,759
2012	5	2,252853	4,068455	3,45595	0,765
2013	5	2,240549	4,097583	3,45595	0,781
2014	5	2,338456	4,082637	3,45595	0,792
2015	5	2,418301	4,039364	3,45595	0,800
2016	5	2,429752	4,034253	3,45595	0,800
2017	5	2,437751	4,021753	3,45595	0,805
2018	5	2,424882	3,971748	3,45595	0,807